

Internationalisering op school: een onderzoek naar motieven en effecten

Jef Verhoeven
Centrum voor Onderwijssociologie
KU Leuven

Vliebergh-Senciecentrum
17 november 2004

1. Wat is Comenius 1?

- actieprogramma in het kleuter-, lager en secundair onderwijs
- Doel: «de kwaliteit van het schoolonderwijs verbeteren en de Europese dimensie ervan versterken, met name door de transnationale samenwerking tussen scholen te bevorderen, door middel van een betere professionele ontwikkeling voor het personeel dat rechtstreeks betrokken is bij het schoolonderwijs, en het beoogt het talenonderwijs en het intercultureel bewustzijn te stimuleren”
- Comenius 1 bevordert de samenwerking tussen instellingen voor algemeen, beroeps- of technisch onderwijs en buitengewoon onderwijs

Comenius 1-projecten zijn gebaseerd op partnerschappen tussen scholen uit landen die aan het Socratesprogramma deelnemen.

Schoolprojecten hebben tot doel de Europese dimensie van het onderwijs te vergroten en de Europese samenwerking tussen scholen te bevorderen.

- ten minste 3 scholen
- geïntegreerd in normale schoolactiviteiten en lessen
- 3 jaar
- maximum vier leerlingen per school per jaar op uitwisseling in een partnerland

Taalprojecten

- leerlingenmobiliteit centraal
- Minimum 2 scholen
- tweemaal een uitwisseling van veertien dagen in elk van de partnerlanden (gesubsidieerd), voor telkens minimum tien leerlingen van veertien jaar of ouder
- duur: 1 jaar (soms 2)
- LWUTL
- samenwerking rond een gemeenschappelijk en tweetalig eindproduct

Schoolontwikkelingsprojecten

- schooldirecties en leerkrachten staan centraal
- Doel: ervaringen en informatie uitwisselen rond het schoolbeleid van de deelnemende scholen en samen methodes ontwikkelen ter verbetering van het beleid op organisatorisch of pedagogisch vlak
- 3 landen
- 3 jaar

Tabel 0.1.1. School-, taal- en schoolontwikkelingsprojecten vergeleken naar een aantal kenmerken

	Schoolprojecten	Taalprojecten	Schoolontwikkelingsprojecten
Gericht op de leerlingen	X	X	
Gericht op de school als instelling			X
Bilateraal partnerschap		X	
Multilateraal partnerschap	X		X
Duur	Max. 3 jaar	Normaal 1 jaar	Max. 3 jaar
Nadruk op talen		X	
Geïntegreerd in het lesprogramma	X	X	
Interdisciplinair	X	X	
Standaardbedrag			
•Coördinator	2.000 euro	1.500 / 2.000 euro	2.000 euro
•Partner	1.500 euro	1.500 / 2.000 euro	1.500 euro
Variabel bedrag			
•Mobiliteit personeel	Projectbijeenkomst Lerarenuitswisseling Lerarenstage Studiebezoek schoolhoofd	Projectbijeenkomst Begeleiding van klassenuitswisselingen	Projectbijeenkomst Lerarenuitswisseling Lerarenstage Studiebezoek schoolhoofd
•Leerlingenmobiliteit	Projectbijeenkomst	Klassenuitswisselingen	Projectbijeenkomst

2. Hoe verloopt een succesvol Comeniusproject?

Start van het projectjaar

- taalproject; 5e taalproject; coördinerende school; 5e lj.
- met school in IJsland
- doel: ICT;
- leerlingenuitwisselingen (tweemaal veertien dagen)
- eind september 2002 een selectieproef georganiseerd op basis van motivatie, talenkennis en ICT-kennis en leerlingen
- Uit de 43 kandidaten zijn er 18 leerlingen geselecteerd

Groepssfeer en betrokkenheid

- projectcoördinator stimuleert sterk (8 u per week)
- directeur op achtergrond; collega's positief; ouders
- leerlingen (alle):
 - klemtoon gelegd op het feit dat het de leerlingen zijn die het project uitwerken en dit gebeurt vooral tijdens de wekelijkse vergaderingen gedurende de middagpauze
 - activiteiten georganiseerd om de groepssfeer te bevorderen: een bowlingavond, pizzanamiddag, mountainbikeweekend in de Ardennen, enz..

Integratie project in gewone lessen

Integratie project doorheen het jaar

- niet in gewone lessen, tenzij de uitwisselingsweken
- tijdens het eerste en tweede semester werden wel zeven lessen IJslands gegeven op woensdagnamiddag

Integratie project tijdens uitwisseling

- reizen en bezoeken
- twee dagen van de uitwisseling in België besteed aan activiteiten en lessen op school
- Van de 20 leerkrachten die bij het project betrokken zijn tijdens de uitwisseling, zijn er 13 die erover iets in hun les opnemen in de vakken Engels, economie, biologie, fysica, geschiedenis, esthetica, technologische opvoeding, Duits en aardrijkskunde.

- lessen van 5 groepjes IJslandse leerlingen
- Naast de lesmomenten worden de leerlingen en leerkrachten buiten de Comeniusgroep ook betrokken bij de excursies of activiteiten op school (creatieve workshops, sportmomenten, enz.).

Intensief gebruik van nieuwe media

- website, e-mail, chatten
- vier videoconferenties: oktober, januari (2x), april
- Wat bereikt men?
kennis van andere landen en culturen, communiceren met buitenlandse leerlingen, taalvaardigheden, ICT-vaardigheden managementvaardigheden, Europees bewustzijn, enz..

Uitwisselingen als hoogtepunt

- uitwisseling in België vindt plaats de week voor en de week van de krokusvakantie (20 februari - 4 maart 2003) en de uitwisseling in IJsland de week voor en de eerste week van de paasvakantie (30 maart - 12 april 2003).

3. Onderzoeksresulaten kwantitatief luik

1. Aantal en kenmerken van de onderzochte projecten

- 132 projecten (in 127 scholen)
- 113 schoolprojecten, 15 schoolontwikkelingsprojecten, 4 taalprojecten
- Oververtegenwoordiging West-Vlaanderen, Antwerpen: 6/10
- Representatief naar alle Comeniusprojecten in Vlaanderen
- 6/10 grote scholen (representatief)

2. Wie werd ondervraagd?

109 directeurs, 112 leerkrachten, 367 leerlingen basis,
478 leerlingen secundair, 15 coördinatoren SOP,
111 coördinatoren SP/TP, totaal 1192

3. Kenmerken van Comeniusleraren

- 2/3 vrouwen, gemiddeld 40 jaar oud en hebben in meer dan de helft van de projecten meer dan tien jaar anciënniteit.
- geven naast algemene vakken in de diverse onderwijsvormen, vooral talen in ASO
- 64% van leraren heeft geen vroegere ervaring met Comeniusprojecten

4. Kenmerken van leerlingen

- gemiddelde leeftijd is 16,4 jaar
- oververtegenwoordiging van de leerkrachten in het ASO resulteert in de deelname van significant meer leerlingen uit ASO-richtingen (51% tegenover 39% ASO in heel Vlaanderen) ten opzichte van BSO/TSO (49% tegenover 59% BSO/TSO in heel Vlaanderen).

5. Start van project

- contactseminarie betekent voor 6/10 school- en taalprojecten en 9/10 schoolontwikkelingsprojecten de officiële start van het schoolpartnerschap
- 111 bevraagde school- en taalprojecten gingen in het projectjaar 2002-2003 partnerschappen aan met 413 partnerscholen
- vier populairste partnerlanden: Italië, V.K., Duitsland en Spanje
- concept, thema en inhoud van project was in 71% van de gevallen een gemeenschappelijke beslissing tussen de partners op het contactseminarie of tijdens een projectbijeenkomst

- SP/TP kozen het meeste voor ‘cultuur’, ‘media en communicatie’ en ‘expressievakken’
- SOP kiezen vooral voor het ‘leren van andere onderwijsstelsels’, ‘media en communicatie’ en ‘nieuwe technologieën’

- Doelstellingen:

SP/TP: affectieve doelstellingen als ‘leerlingen in contact brengen met andere culturen’ en ‘Europees bewustzijn’, naast ‘ICT-gebruik op school’

SOP: cognitieve doelstellingen zoals ‘nieuwe onderwijsmethododes gebruiken’, ‘andere onderwijsstelsels leren kennen’, maar ook affectief ‘(kansarme) leerlingen in contact brengen met andere culturen’

6. Tijdsinvestering van leraren, directeur, coördinator

Tabel 2.3.9. Aantal uren per maand dat de leerkrachten, directeurs en directeurs/coördinatoren SOP op school aan Comenius spenderen

Uren/maand werk op school	AC 1-4	% 1-4	AC 5-9	% 5-9	AC >= 10	% >= 10	Totaal	% Totaal
Leerkracht	34	34,69	31	31,64	33	33,67	98	100
Directeur	60	61,86	24	24,74	13	13,40	97	100
Directeur/coördinator SOP	4	28,57	2	14,29	8	57,14	14	100
Totaal	98	46,89	57	27,27	54	25,84	209	100

Tabel 2.3.10. Aantal uren per maand dat de leerkrachten, directeurs en
directeurs/coördinatoren SOP thuis aan Comenius spenderen

Uren/maand werk thuis	AC 1-4	% 1-4	AC 5-9	% 5-9	AC ≥ 10	% ≥ 10	Totaal	% totaal
Leerkracht	45	47,37	20	21,05	30	31,58	95	100
Directeur (missing=64)	30	66,67	9	20,00	6	13,33	45	100
Directeur/coördinator SOP	3	25,00	2	16,67	7	58,33	12	100
Totaal	78	51,31	31	20,40	43	28,29	152	100

7. Werking van de projecten

Leerlingen

- leerlingen maar matig betrokken (slechts 38% van de leerlingen betrokken bij het vastleggen van de inhoud van het project)
- slechts gematigd enthousiast over het project.
- 8/10 leerlingen wil deelnemen aan een volgend project en zou het ook aanraden aan vrienden.

Leraren

- sterke betrokkenheid en sterke motivatie van de Com-leraren
- Van volledig korps is niet iedereen even geïnteresseerd in het project; ze zijn neutraal betrokken; niet iedereen steunt het. Anderzijds is er niemand die het project bewust tegenwerkt.

Directeurs hebben aanmoedigende en ondersteunende rol

- 2/10 leerlingen waren in december 2002 al op uitwisseling geweest en 4/10 leerlingen zouden nog naar het buitenland gaan
- eigen uitwisseling naar het buitenland wordt positief geëvalueerd
- in 83% van de projecten werden er in het vorige projectjaar 2001-2002 projectbijeenkomsten met leerkrachten (en soms leerlingen) georganiseerd, gemiddeld twee tot drie keer
- Engels is de eerste werktal in 96% van de projecten
- gemiddeld zes vakken worden geïntegreerd in een project; in de eerste plaats vreemde talen en 'kunst en handvaardigheid' en daarna Nederlands, muziek, geschiedenis, aardrijkskunde en ICT.
- In 73% van de projecten gebeurt de integratie van de projectactiviteiten in specifieke vakken, in 71% van de projecten vakoverschrijdend en slechts in 27% van de gevallen gebeurt de integratie extra-curriculair.

Activiteiten:

correspondentie tussen de leerlingen (86% van de projecten);
website maken (64%); CD-Rom, audio- of videocassette maken
(61%); tekenen, schilderen, boetseren en knutselen (60%);
uitwisseling van materiaal (59%); tentoonstelling (59%);

Kosten

-72 à 75% van de kosten wordt gedekt door het Agentschap

8. Resultaten

- Hebben **leerlingen** iets bijgeleerd?

- leerlingen leren niet zo veel bij qua organiseren, plannen, leren leren, enz.
- niet veel bijgeleerd over: bepaalde vakken, ICT en talen
- wel veel bijgeleerd over: samenwerken
- Talenkennis

4/10 leerlingen stelt een vreemde taal beter geleerd te hebben

- Zijn blij buitenlandse jongeren te leren kennen (worden geen vrienden)

- **Leerkrachten** zijn niet enkel overtuigd van een leerwinst van het project voor de **leerlingen** (zij worden sociaalvaardiger, zelfzekerder, ontwikkelen hun persoonlijkheid, leren zichzelf te organiseren, leren een taal op een leukere manier en versterken hun band met de leerkrachten)

maar ook voor **henzelf**.

-Ze scoren goed op de factor (vooruitgang in) ‘vakbekwaamheid’ en menen dat Comenius zorgt voor een vernieuwing in het onderwijs.

-Toegenomen ICT-vaardigheden, affectief Europees bewustzijn, managementvaardigheden en talenkennis zijn de voornaamste leerwinsten volgens de leerkrachten.

-Impact op school

- SP/TP

oFactor 'langdurige impact': blijvende, maar niet sterk
(globaal gemiddelde 3.65/5)

oEuropese/ internationale dimensie: positiever klimaat
op school

ode relatie en werksfeer tussen de leerkrachten is
verbeterd en er is ook een verbeterde band tussen de
leerlingen en leerkrachten

•SOP

oVooral positieve, affectieve impact op schoolklimaat

- verband tussen ethnocentrisme en leerlingenmobiliteit:
leerlingen uit het ASO zijn minder ethnocentrisch als ze op
uitwisseling naar het buitenland geweest zijn

-Op de Europaschaal scoren de leerlingen iets lager (neutraler; 3.39) dan de leerkrachten (3.7 op 5).

Leerkrachten hebben een eerder positieve houding tegenover Europa, leerlingen hebben een meer neutrale houding

Evaluatie van project.

1. Leerlingen secundair onderwijs

- Gematigd enthousiasme
- Ze vinden dat ze te weinig betrokken worden bij het project
- 8/10 zou vrienden aanraden om Comeniusproject te doen
- 8/10 zou in de toekomst nog wel eens willen deelnemen

2. Evaluatie door de leerkrachten

Positieve evaluatie (8/10) positief over verloop/negatief over administr.

97% wil verder doen/64% zou het aanraden aan vrienden

3. Evaluatie door de directeurs

- Globale beoordeling: 8.25/10

4. SUCCESFACTOREN EN/OF KNELPUNTEN

1. Groot enthousiasme deelnemers

1. Gemotiveerde leerlingen

- a. Leerlingen gemotiveerd bij aanvang, daarna iets minder
- b. Leerlingen worden zoveel mogelijk betrokken (uitwisseling; gastgezinnen)

2. Initiatief nemende leerkrachten

- a. Deelnemende leerkrachten zeer gemotiveerd
- b. Leerkrachten dragen het project
- c. Gesteund door andere leerkrachten en directie

3. Ondersteunende en aanmoedigende directeurs

- a. Directeurs staan achter het project
- b. Ondersteunende en aanmoedigende rol

4. Betrokken ouders en schoolgemeenschap

2. Moeizame integratie Comenius in schoolgebeuren

2.1. Tijdsprobleem

2.2. Schoolbeleid: Comeniusproject vooral informeel geïntegreerd

a. Nagenoeg geen integratie in schoolcurriculum

- 4 scholen: geen formele integratie Comenius in schoolcurriculum
- 2 scholen: punten op Comenius
- 3 scholen goede integratie, namelijk BPT- of Comenius-uren en punten op Comenius
- Structureel probleem: pijnpunt van Comenius 1 in VI.

b. Nagenoeg geen integratie in schoolwerkplan

- 4 scholen: geen integratie in schoolwerkplan

c. Wel overeenstemming met pedagogisch project

3. Steun Vlaams Comeniusagentschap

4. Vlotte communicatie

5. Vlotte samenwerking met partners

- regelmatig persoonlijk contact**
- overeenstemming in leerlingenaantal, onderwijsniveau, verhouding jongens-meisjes**
- gemeenschappelijke keuze projectthema**